

Tarım Kredi Kooperatiflerinde Şüpheli ve Değersiz Alacaklar*

Öğretim Görevlisi Hande Özolgün¹

¹Namık Kemal Üniversitesi, hozolgun@nku.edu.tr

Özet: Günümüzde kooperatifler ve kooperatifçilik hareketleri yaygın şekilde görülmektedir. Kooperatifler şahıslara ve kurumlara sosyal ve ekonomik anlamda yararlar sağlarlar. Bu sebeple gerek özel gerek tüzel kişiler tarafından kurulan kooperatiflerin türleri ve sayıları oldukça olmuştur. Kooperatif denildiğinde ilk olarak akla, ortakların sosyal ve ekonomik faydalar elde edebilmek için, güçlerini dayanışma ve işbirliği içinde bir araya getirmeleri suretiyle kurulan ortaklıklar gelmektedir. Kooperatiflerin temel hedefi ve amacı ortakların bir araya gelerek yaptıkları çalışmalar ve dayanışmalar sonunda istedikleri amaca ulaşabilmeleridir.

Günümüzde kooperatifler ülke ekonomileri için önemli kalkınma araçlarından biri olarak kabul görmektedir. Kooperatifçilik faaliyetlerinin ülkeler tarafından etkili bir şekilde yürütülmesi durumunda ülke ekonomisine büyük faydalar sağlayacağı aşikardır. Bunun yanında kooperatifler bağımsızlığın sağlanması, sosyal dayanışmanın güçlenmesi, mesleki hareket yeteneğinin artması, kültürel yaşamın zenginleştirilmesi gibi bir çok amaca ulaşılmasına da aracılık eder.

Özet olarak, iyi ve başarılı bir şekilde yönetilen, başarılı çalışmalar gerçekleştiren kooperatifler içinde buldukları çevreye kooperatif hizmetinin yanı sıra, sosyal, siyasal, kültürel zenginlikler de getirmekte de ülke kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasına yardımcı olacaktır

Bu çalışma, tarım kredi kooperatifleri hakkında genel bilgiler vermek ve tarım kredi kooperatiflerinde alacakların şüpheli ya da değersiz hale gelmesi durumunda Tek Düzen Muhasebe Sistemine uygun olarak yapılan kayıtların muhasebeleştirilmesi hakkında bilgi vermek amacıyla yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarım Kredi Kooperatifi, şüpheli alacaklar, değersiz alacaklar

Jel Kodları: M41, M49

Doubtful and Noncollectable Receivables in Agricultural Credit Cooperatives

Abstract: Nowadays, cooperatives and cooperatives are widely seen. Cooperatives provide social and economic benefits to individuals and institutions. For this reason, the number and number of cooperatives established by both private and legal entities has been quite high. When the cooperative is mentioned, firstly, there are partnerships established by the partners bringing their forces together in solidarity and cooperation in order to achieve social and economic benefits. The main objective and purpose of the cooperatives is to have the partners come together and achieve the goal they want at the end of their work and solidarity.

Today, cooperatives are recognized as one of the important development tools for the economies of the country. It is obvious that if the cooperative activities are carried out effectively by the countries, they will bring great benefits to the country's economy. In addition, cooperatives act as mediators for achieving a number of goals such as ensuring independence, strengthening social solidarity, increasing professional mobility, and enriching cultural life.

In summary, the cooperatives, which are well and successfully managed and carry out successful work, will help to use the country's resources in an efficient and productive way, bringing together social, political and cultural richness as well as their cooperative service.

This study was carried out to give general information about agricultural credit cooperatives and to inform about the accounting of the records made in accordance with the Uniform Accounting System in case the receivables in agricultural credit cooperatives become suspicious or worthless.

Keywords: Agricultural Credit Cooperative, bad debt, worthless receivables

1.GİRİŞ

Geçmişten bu güne kadar insanların dayanışma içinde olma istekleri toplumsal sınıfları, bu sınıflar iş bölümü olanaklarını, gelişen bu olanaklar da ekonomik grupları ortaya çıkarmıştır. Bu gruplar da çeşitli mesleklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu toplumsal sınıfların ve meslek gruplarının arasında oluşan işbirliği ise

kooperatiflerin doğmasının başlangıcıdır. İnsanlarda bilinçli kooperatif düşüncesi 19. yüzyılın başlarında kendini göstermeye başlamıştır. Gelir dağılımında meydana gelen dengesizlikler, küçük birimleri ekonomik işbirliği yapmaya zorlayarak, onları birlikte hareket düşüncesi etrafında örgütlenmelerini sağlayarak kooperatiflerin ortaya çıkmasını hızlandırmıştır(Güngör,2006: 10).

* Bu makale International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

Kooperatifler Kanunu'na göre kurulan kooperatifler, ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle de meslek ve geçimlerine dair ihtiyaçlarını sağlamayı amaçlarken bireyler arasında işbirliğini sağlar ve bunun sonucunda toplumsal dayanışma ve kalkınmayı da sağlamış olur. Bu sebepten dolayı anayasamızın 171. maddesinde "Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin geliştirilmesini sağlayacak tedbirleri alır" diye belirtilerek kooperatifçiliğin önemi vurgulanmıştır.

Kooperatiflerin dayandığı temel değerler; 'kendine yardım, kişisel sorumluluk duygusu, demokrasi, eşitlik, adalet ve dayanışma'dır(<http://ica.coop/en/what-coope-rative>). Bu değerlerden de belli olduğu üzere, kooperatifler, hayatın birçok alanında sürdürdükleri olumlu faaliyetleri ile ortaklarına birçok fayda sağlamaktadır. Günümüzde, kişilerin hem sosyal hem de ekonomik anlamda kalkınmalarını sağlamada, üretimin kalite ve miktarının artırılmasında, kişilerin yaşam düzeylerinin yükselmesinde kooperatifçilikten önemli ölçüde yararlanılmaktadır(Karanlık, 2009: 4).

Tarım kredi kooperatiflerindeki muhasebe konusunda yeni bilgi ve kaynaklara ihtiyaç duyulmasının yanında, bu konuda bilgi sahibi olan yetişmiş muhasebeci sayısının artması beklenmekte ve bu sayede tarım kredi kooperatiflerinde muhasebenin gelişimine katkıda bulunacaktır.

Yapılan bu çalışma ile amaç küçük çiftçi işletmelerine kredi sağlayan tarım kredi kooperatifleri hakkında genel bilgiler verilmesi, muhasebe ve tek düzen hesap planı hakkında temel bilgiler verilerek alacakların şüpheli ve değersiz olması durumunda yapılacak işlemler ve muhasebe kayıtları hakkında bilgi verilmesidir.

2. TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ

Tarım Kredi Kooperatifleri (Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Temel Kanun – Mevzuatlar,2008, 8-9)bugünkü asını 1935 yılında çıkarılan yasayla almıştır. Bu kurumların tarihi 1863 yılında kurulan Memleket Sandıklarına kadar dayanmaktadır. Tarımsal kooperatiflerin ilk adımı Memleket Sandıklarıdır. 1977 yılında çıkarılan yasa ile tarım kredi kooperatiflerine bölge ve merkez birliği kurma hakkı verilmiştir. Böylelikle tarım kredi kooperatiflerinde dikey teşkilatlanma da yasal hale gelmiştir. Bu yıla kadar Tarım Kredi Kooperatifleri Ziraat Bankası'na bağlı olarak faaliyet göstermiştir. 15 Mayıs 1977 tarihinde ise tarım kredi kooperatifleri Merkez Birliği'ni kurarak bağımsız bir yapıya kavuşmuştur. 2005 yılına kadar yine çeşitli yasal düzenlemeler yapılmıştır. En son 2016 yılında çıkarılan bir kanun ile(Çidem, İ. ve Arslan, M. C. :99).

- Çiftçilere uygun koşullarda tarımsal kredi sağlanmasına imkan verilmiş,
- Kooperatifler daha demokratik bir yapıya kavuşturulmuş,
- Çiftçilere uygun fiyatlarla akaryakıt temin edilmesine imkan sağlanmış,
- Kooperatifler arası dayanışma ilk kez yasal düzenleme altına alınmıştır.

3. TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİNDE MUHASEBE:

3.1. Kooperatiflerde Muhasebenin Gereği

Kooperatifler, ekonomik ve sosyal nitelikli kuruluşlardır. Diğer kuruluşlar gibi alım, satım, borç, alacak vb. faaliyetler yapılmakta ve muhasebe defterlerine usulüne uygun şekilde kaydedilmektedir. Dönem sonlarında bilanço ve gelir tablosu gibi mali tablolar düzenlenmekte, kar ya da zarar gibi sonuçlara ulaşılmaktadır(Karanlık, 2009: 69).

Kooperatifler, tüm faaliyetleri sırasında mali yasaların hükümlerine uymak durumundadırlar. Bu açıdan kooperatiflerde iyi işleyen bir muhasebe sistemine ihtiyaç vardır. Muhasebe kayıtları ve mali tablolar, sadece ortaklar açısından bir gereklilik değil, devlet, alacaklılar ve mali nitelikli tüm yükümlülükler açısından da gereklidir.

3.1.1. Kooperatiflerde Kayıt Düzeni ve Hesap Planı

Kooperatifler ve üst kuruluşları, birinci sınıf tacirlerin tutmakla yükümlü oldukları defterleri tutmak zorundadırlar. Yıllık işlem hacminin az ya da çok olması bu durumu değiştirmez . Hesap planının, kooperatif faaliyetlerine uygun olarak düzenlenmesi gerekir. Kooperatif muhasebesinin bir disiplin ve düzen içinde yürütülebilmesi için, faaliyetler başlamadan önce işlemlerin kaydedileceği hesapların belirlenmesi ve bir hesap planının yapılması gerekir. Bu düzenleme yapılırken kooperatifin; türü, özelliği, büyüklüğü, ekonomik ve teknolojik yapısı ve iş hacmi göz önünde tutulmalıdır. İşlemlerin genişliğine göre gerekli yardımcı hesaplar da belirlenmelidir(Karanlık, 2009: 69).

Kooperatiflerde de "Tekdüzen Hesap Planı"nın uygulanması gerekmektedir. Böylece Kooperatifler arasındaki işlem birliği sağlanmış olacaktır. Bu uygulama aynı zamanda bir zorunluluktur.

3.1.2. Kooperatiflerde Tutulacak Defterler

Kooperatifler, iş hacimlerine bakılmaksızın birinci sınıf tacir konumunda sayıldıklarından birinci sınıf tacirlerce tutulan defterleri tutmaktadırlar.

Kooperatiflerde tutulacak defterleri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür(Kooperatifler Kanunu Madde 76).

* Yasal Defterler

- Yevmiye Defteri (Günlük Defter)
- Büyük Defter (Defteri Kebir)
- Envanter ve Bilanço Defteri
- Ortaklar Defteri
- Karar Defteri
- Genel Kurul Defteri
- Yönetim Kurulu Defteri

* Diğer Yasal Defterler

- İmalat defteri(Kooperatif sanayi işletmesi kurmuş ise) (Vergi Usul Kanunu Madde 197),
- Çiftçi işletme defteri(Kooperatif zirai işletme kurmuş ise) (Vergi Usul Kanunu Madde 213).

* Yardımcı Defterler

- Stok giriş çıkış defteri
- Sabit kıymetler ve amortisman defteri
- Kıymetli evrak defteri
- Teftiş defteri
- Gelen-giden evrak kayıt defteri

Yasal defterler ile kooperatifin özelliğine göre tutulması zorunlu diğer yasal defterler, kullanılmaya başlanmadan önce süresi içinde notere onaylatılmaları gerekir.

4. Alacakların Şüpheli Duruma Gelmesi

Senetli ve senetsiz alacaklardan, tahsil edilmelerinde sorunlar çıkan hatta tahsili imkansız duruma gelenler var ise, bunlar envanter çalışmaları sırasında sağlamlardan ayırt edilirler.

4.1. Şüpheli alacaklar

Ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve sürdürülebilmesi ile ilgili olmak şartıyla;

- Dava veya icra safhasında bulunan alacaklar,
- Yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar şüpheli alacak sayılır.

Senetli alacaklarda vadenin dolması, senetsiz alacaklarda da uygun sürelerin geçmesi durumunda tahsil edilemeyen alacaklar için borçlusuna noter aracılığıyla protesto çekilmiş ise bu tür alacaklar "şüpheli alacak" konumuna girmiş demektir. Tahsili şüpheli duruma gelmiş senetli ve senetsiz alacaklar, aynı zamanda ilgili oldukları hesaplardan çıkartılırlar ve "128 Şüpheli Ticari Alacaklar Hesabı"na devredilirler. Bu alacaklar dönem sonuna kadar tahsil edilememişler ise, dönem sonunda kardan karşılıkları ayrılır. Teminatlı alacaklardan tahsili şüpheli duruma gelenler için karşılık ayrılamamaktadır. Zira bu tür alacakların karşılığı teminat olarak mevcuttur. Bu teminatlar kullanılarak alacağın tahsili yoluna gidilir.

Örnek: Kooperatifin vadesi gelmiş olan 2.250 TL tutarındaki alacak senedi tahsil edilememiş, borçlusuna noter aracılığıyla protesto çekilmiştir. Bunun için 275 TL de noter masrafı ödenmiştir.

- Alıcıdan olan senetli alacağın şüpheli hale gelmesi

128 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR HS.	2.250	
128.20. Protestolu Senetler	2.250	
770 GENEL YÖNETİM GİDERİ HS.	275	
100 KASA HS.		275
121 ALACAK SENETLERİ HS.		2.250
121.20 Cüzdandaki Senetler	2.250	

- Alıcıdan tahsil edilemeyen alacak için karşılık ayrılması

654 KARŞILIK GİDERLERİ HS.	2.250	
654.20. Şüpheli alacak karşılığı	2.250	
129 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAK KARŞILIĞI HS		2.250
129.20. Protestolu senetler	2.250	
Alacağa karşılık ayrılması		
690 DÖNEM KARI VEYA ZARARI HESABI	2.250	
654 KARŞILIK GİDERLERİ HESABI		2.250
654.20. Şüpheli alacak karşılığı	2.250	
Şüpheli alacak tutarının sonuç hesabına devredilmesi		

Diğer yılda şüpheli olan 2.250 TL'lik alacağın 850 TL'lik kısmı tahsil edilebilmiştir. Bu durumda yapılacak olan kayıt aşağıdaki gibidir:

100 KASA HESABI	850	
128 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR HS.		850
129 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAK KARŞILIĞI HESABI	850	
129.03. Protestolu Senetler	850	
644 KONUSU KALMAYAN KARŞILIKLAR HS		850
Konusu kalmayan karşılıklar		

4.2. Değersiz Alacaklar

Tahsiline imkân kalmamış senetli ve senetsiz alacaklar"değersiz alacak" durumundadırlar. Vergi Usul Kanunu; mahkemelerin verdiği kararla veya borçlunun borcunu ödeyecek mal varlığının olmadığı gibi nedenlerle tahsiline artık imkân kalmayan alacakları değersiz alacak olarak saymıştır.

Değersiz alacaklar, bu mahiyete girdikleri tarihte kayıtlı değerleri üzerinde zarar yazılarak kapatılırlar. Protesto veya mahkeme safhasındaki alacaklar önceden "128 şüpheli Ticari Alacaklar Hesabı"na aktarılmış ve

karşılıkları da ayrılmıştır. Bu durumda yapılacak muhasebe kaydında 'Şüpheli Ticari Alacaklar Hesabı' ile 'Karşılık Giderleri Hesabı' karşılıklı olarak kapatılır. Ancak bir alacak, dava konusu olmadan aniden değersiz duruma düşerse doğrudan zarar yazılarak ortadan kaldırılırlar.

Değersiz olan bir alacağın bir kısmının veya tamamının tahsil edilmesi durumunda, yapılan tahsilat tutarının '671 Önceki Dönem Gelir ve Karları Hesabı' na alınması gerekmektedir.

Örnek: Selim Yıldız adlı tarım kredi kooperatifi ortağı hayatını kaybetmiş, herhangi bir mal varlığı da bırakmamıştır. Bu sebepten dolayı 7.200 TL tutarında alacağın tahsil edilemeyeceği kesinlik kazanmıştır. Bu durumda yapılacak olan kayıt aşağıdaki gibi olacaktır:

690 DÖNEM KARI VEYA ZARARI HESABI 120 ALICILAR HESABI Ortak Selim Yıldız'dan olan alacağın değersiz duruma gelmesi	7.200	7.200

- Daha ileriki bir tarihte Selim Yıldız'ın mirasçılarında 1.900 TL tahsil edilmiştir:

100 KASA HESABI 671 ÖNCEKİ DÖNEM GELİR VE KARLARI HESABI 671.12 Selim Yıldız 1.900 Ortak Selim Yıldız'dan olan alacağın tahsil edilmesi	1.900	1.900

5. SONUÇ

Üretici olan çiftçiler üretim için ihtiyaç duyduğu krediyi şahıslardan ya da tefecilerden yüksek faiz oranlarıyla ve uygun olmayan koşullarda almak zorunda kalmaktadırlar. Üreticilerin uygun olmayan şartlarda kredi kullanmadan bu durumdan olumsuz etkilenmemesi için devlet bankaları ve kooperatifleri, kredi vermek üzere görevlendirmiştir. Çiftçileri olumsuz şartlardan koruyabilmek, daha uygun koşullarda kredi sağlamak ve modern girdi kullanımına imkân sağlamak için en rasyonel kredi kaynağı tarım kredi kooperatifleri olmuştur.

Ülkemizde Tarım Kredi Kooperatifleri ve bu kooperatiflerin üst örgütleri olan Tarım Kredi Kooperatifleri Bölge Birliklerinin ülkemizdeki tarımsal girdilerin dağıtımında çok büyük payı bulunmaktadır. Bu durum ülkemiz açısından da sevindiricidir.

Tüm ticaret ve sermaye şirketlerinde olduğu gibi çeşitli kanunlarda belirlenmiş yükümlülüklerle tarım kredi kooperatifleri de yaptığı tüm faaliyetleri usulüne uygun olarak muhasebe defterlerine kaydetmek zorundadırlar. Böylece dönem sonlarında faaliyet sonuçlarını görererek buna uygun olarak bir strateji

geliştireceklerdir. Bu muhasebe bilgileri kooperatif açısından gerekli olduğu gibi bunun yanında bu bilgilere ihtiyaç duyan kişiler için de gereklidir.

Yapılan bu çalışma sonunda, muhasebenin tüm işletmeler ve kooperatifler için ortak bir dil olduğu görülmüştür. Tüm sermaye ve ticaret şirketleri ve kooperatifler aynı hesap planını kullanmakta, tüm işlemlerini Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine uygun olarak gerçekleştirmektedirler. Kooperatiflerin kullandığı ve esas aldığı tüm kurallar birbirinin aynısıdır. İster bir adi şirket olsun, ister bir tarım kredi kooperatifi olsun burada yapılacak olan kayıtlar ve kullanılacak olan hesaplar birbirinin aynısıdır. Sadece kooperatiflerin sahip olduğu özellikleri nedeniyle ve Kooperatifler Kanunu gereğince bazı işlemler sermaye ve ticaret şirketlerinde farklılaşmaktadır (risturn dağıtımı, sermaye taahhüdünün ¼'ünün bloke edilmesi, üst birliklerden mal alımı gibi) Muhasebenin kayıtları ve mantığı hiçbir zaman değişmemektedir.

KAYNAKÇA

- Arslan, M.C. ve Çidem, İ. (2016). Tarım Kredi Kooperatiflerinde Kullanılan Krediler ve Muhasebeleştirilmesi, Muhasebe ve Denetime Bakış, Sayı 47
- Güngör, S. (2006). Eczacı Kooperatiflerinde Muhasebe Sistemi Ve Uygulama Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Karanlık, S. (2009). Kooperatifler ve Muhasebesi. Ankara: Nobel Yayıncılık, Kooperatifler Kanunu
- Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Temel Kanun – Mevzuatlar, Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı Eğitim Müdürlüğü, Ankara, 2008
- T.C. Anayasası
- <https://www.ica.coop/en/cooperatives/what-is-a-cooperative>
- (Erişim Tarihi: 05.03.2019)
- Vergi Usul Kanunu